

INFORMAȚII ASUPRA UNOR MATERIALE INEDITE DIN MUZEUL REGIONAL CONSTANȚA

ÎN CEA DE-A DOUA jumătate a anului 1956, doi dintre membrii colectivului științific al Muzeului regional Constanța, au recoltat un număr de materiale arheologice provenind fie din cercetări de suprafață, în diferite așezări antice, fie de pe urma diferitelor lucrări edilitare executate în oraș de Sfatul Popular Constanța. Am socotit că e indicat să dăm câteva relații asupra unor piese de mai mare importanță în cadrul restrâns al acestei note, restul urmînd să constituie obiectul unui examen minuțios în altă parte.

a) În luna octombrie 1956, cu prilejul săpăturilor de canalizare făcute de Întreprinderea T.C.E.H. Constanța, pe Bulevardul « Republicii », a fost constatată prezența a 3 sarcofage, în dreptul caselor cu nr. 5—7, adică în imediata apropiere a plajei. Două dintre ele au fost distruse înainte de venirea la fața locului a membrilor colectivului științific al Muzeului regional, însă cel de-al treilea — din mijloc — a putut fi salvat la timp și cercetat. De aceea toate datele pe care le vom da aici, se referă exclusiv la sarcofagul cercetat, socotindu-l — datorită perfecte asemănări — la fel cu celelalte.

Mormîntul a fost confecționat din plăci de calcar cochilifer, în forma unei « case », avînd dimensiunile: lungime, 2 m, lățime, 0,95 m, înălțimea maximă, 1,20 m, grosimea medie a plăcilor, 0,11 m. Adîncimea față de nivelul actual, 4,10 m, orientarea sud-vest—nord-est.

Placa arcei din capătul de sud-est prezenta la partea inferioară o fereastră de dimensiunile 0,40—0,35 m; nu exista o placă așezată la fundul arcei și scheletele zăceau direct pe pămînt. În urma lucrărilor de degajare a inventarului sarcofagului, s-a constatat că interiorul adăpostea osemintele unei perechi, probabil soț și soție, culcați pe spate, cu mîinile încrucișate pe piept, femeia fiind la dreapta bărbatului.

Remarcăm că nu s-au observat urme de deranjare sau violare atît a sarcofagului cît și al conținutului său¹.

În imediata vecinătate a craniului feminin, lipite de placa laterală dreaptă a arcei, s-au găsit fragmente mărunte a 2 lacrimarii de sticlă, puternic irizate. Se poate totuși bănui forma lor: gîtul scurt, buzele ușor răsfrînte în afară, corpul rotund și puțin bombat, culoarea verzuie. Din dreptul gleznei piciorului drept al aceluiași schelet a ieșit la iveală o ulcică de pămînt (fig. 1/2), avînd suprapus la gură un opaiț din același material (fig. 1/3). Ulcica are dimensiunile: înălțime, 0,097 m, diametrul la gură, 0,087 m și a fost lucrată dintr-o pastă fină, roșie-cărămizie, avînd o tortiță aplicată; buza gurii este răsfrîntă în afară; corpul bombat avea un decor dintr-o bandă de 5 caneluri.

¹ Nu s-a făcut examen antropologic, acesta urmînd să fie făcut și publicat mai tîrziu de un specialist.

Opaitul care astupa în întregime gura ulcelei a fost făcut din aceeași pastă roșie-cărămizie, dar cu o mai mare cantitate de nisip. Singurul decor sînt cîteva cercuri concentrice. Împreună cu ulcelele¹, opaitul constituie unica posibilitate de datare a sarcofagului tomitan, deoarece nu s-a găsit nici o monedă. Tipul opaifului² își găsește analogii perfecte pe o arie de răspîndire foarte vastă și este

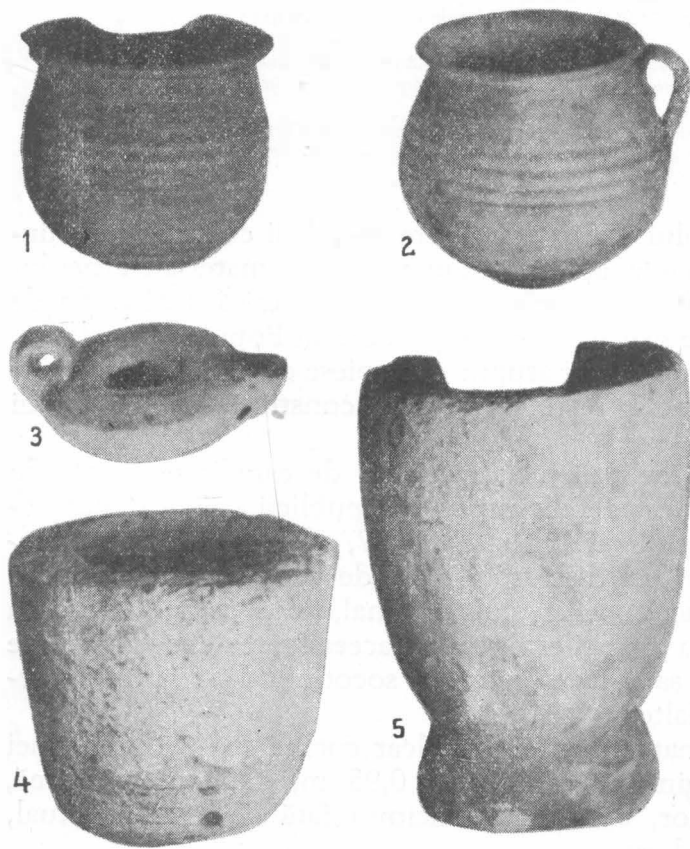

Fig. 1. — Diferite obiecte descoperite la Constanța (1—3) și la Mirleanu (4—5).

caracteristic sfîrșitului sec. I. și începutului sec. II e.n.

La încheietura brațului stîng a ieșit la iveală un clopoțel de bronz cu dimensiunile: înălțime 0,020 m, diametrul gurii, 0,022 m; se află în bună stare de conservare.

În partea dreaptă a craniului masculin s-au găsit alte două lacrimarii de sticlă și ele prea distruse pentru a permite o reconstituire.

În prelungirea piciorului stîng s-a găsit o a doua ulcică de pămînt (fig. 1/1), de aceeași culoare roșie-cărămizie, de data aceasta însă fără tortiță, cu buza larg răsfrîntă în afară și corpul mai puțin umflat. Dimensiuni: înălțime, 0,73 m, diametrul gurii, 0,093 m. Spre deosebire de cealaltă ulcică, pe gură nu se mai afla suprapus un opaît, însă în imediata ei vecinătate, se afla un al cincilea lacrimariu de sticlă aflat în perfectă stare de conservare: are corpul mic și gîtul mult alungit. Dimensiuni: înăl-

țime, 1,148 m, diametrul bazei, 0,058 m, diametrul gurii, 0,020 m.

În sfîrșit, de jur împrejurul scheletelor cît și de-alungul intervalului dintre ele, lat de circa 0,10 m, s-au descoperit nenumărate cuie de fier groase, cu floarea masivă, fiecare prezentînd urme vizibile de lemn; au fost folosite cu siguranță la încheierea scîndurilor coșciugelor.

★

b) În parcul Teatrului de stat s-a găsit în luna august 1956 o fibulă de bronz în formă de T, în unul din cele 42 morminte identificate aci³. Osemintele erau

¹ A doua ulcică va fi amintită mai jos.

² Dora Ivany, *Die Pannonischen Lampen, eine typologische Übersicht*, în *DissPann*, 2, nr. 2, 1935, p. XXXIV, fig. 8, sau H. B. Walters, *Catalogue of Lamps in the British Museum*, p. 144—145, 196 și urm. — Dr. Severeanu, *Lampes en terre cuite appartenant aux collections du Musée Municipal de Bucarest et du Dr. Severeanu*, în *Bucureștii, Rev. Municipiului București*, p. 62, 65 și urm.

³ Dorin Popescu, *Fibules en bronze des collections*

du Musée National des Antiquités, în *Dacia*, V—VI, 1935 — 1936, p. 245 — 246, fig. 4; A. Paulovics, *Dunapentele romai telep*, în *ArchHung*, II, fig. 21, 29, 36, 48, 51, 56 și p. 121; Vasile Părvan, *Ulmetum I*, sect. IV, cap. III lit. E.; *Isvestia-Institut*, VII, p. 373—374. După descoperirile din Sofia, astfel de fibule datează din sec. IV e.n. *Der römische Limes in Österreich*, Heft. XII, 1914, fig. 30, p. 180; Dr. Severeanu, *Bucureștii, Rev. Municipiului București*, p. 214, fig. 80.

acoperite cu unul, două sau trei rînduri de țiglă și aveau o orientare apropiată de cea a sarcofagului amintit mai sus.

Fibulei îi lipsește o parte din acul de cupru, cealaltă fiind înțepenită de rugină în mica deschizătură laterală a piciorului. Unul dintre cei trei butoni în formă de bulb, mai exact cel ce formează capătul arcului, este fixat prin nituire. Ceilalți doi laterali, par să facă corp comun cu fibula prin turnare. Fața arcului emisferic este ornată cu o linie incisă ce merge în zig-zag de la capătul superior, pînă în dreptul micului brîu înconjurător din apropierea capului inferior. Pe aceeași parte a piciorului fibulei distingem un ornament format din două rînduri paralele de cercuri concentrice, tot incise, despărțite prin alte două linii drepte paralele. Tipul acesta de « T Fibeln »¹ cunoscut de multă vreme, datează după cum se știe de la sfîrșitul sec. III și începutul sec. IV e.n.

Locul în care au fost așezate sarcofagiile mai sus-amintite și locul de descoperire al fibulei merită o atenție particulară. În vecinătatea punctului de descoperire a celor trei morminte, pe unde de asemenea s-au executat lucrări de canalizare, am putut determina existența a nenumărate oseminte umane fără inventar, care nu aveau o orientare unitară, fiind deranjate de alte săpături edilitare moderne și nici nu se aflau toate la aceeași adîncime. Se pare că vechile oseminte au fost răscolite de gropile unor morminte mult mai recente, din perioada stăpînirii otomane. Avînd însă în vedere răspîndirea pe o arie întinsă a acestor schelete, din dreptul actualei biserici grecești — partea de est a orașului — și pînă dincolo de parcul Teatrului de stat — str. Decebal — deci în afara zidurilor cetății Tomis, credem că ne aflăm în sfera unui vast cimitir plan de inhumație. Acesta poate fi considerat că se întinde pe o perioadă de timp ce merge de la sfîrșitul sec. I e.n. și pînă spre mijlocul sec. IV e.n. Această datare provizorie, o sprijinim cu obiectele de inventar funerar aflate în această zonă, dintre care cîteva au fost amintite.

c) Alt monument antic descoperit recent la Constanța, în luna septembrie 1956, îl constituie un sarcofag găsit în curtea locuinței din str. Răsuri 15, cartierul Coiciu, în partea de nord-vest a orașului, într-o groapă de scos lut de lipit. Acest sarcofag avînd dimensiunile: lungime, 1,94 m; lățime, 0,98 m; înălțime, 0,76 m, era cioplit grosolan dintr-un singur bloc de marmură cu dungi de culoare vînată, avînd forma unui paralelipiped întors cu gura în jos pentru a acoperi rămășițele celui inhumat. Osemințele de sub cutia marmoreană au putut fi cercetate printr-un sondaj dedesubt. În partea dreaptă a craniului se afla un lacrimarium de sticlă foarte sfărîmat. Unicul obiect bine conservat care se afla în sarcofag este un opaiț de lut îngrijit executat, fără ornament, dar cu o patină nealterată de timp. Opaițul era plasat în dreptul gleznei piciorului drept al unicului schelet — se pare de bărbat. El este caracteristic sec. II e.n.² Începînd tot din dreptul gleznei piciorului drept — exact de lîngă opaiț — și pînă aproape de coapsă, deci pe o lungime de circa 0,70 m, se înșirau neregulat ținte cu floarea mare de bronz, care, adunate la un loc, cîntăreau 0,726 kg. Utilitatea practică a acestor relicve metalice nu o putem deduce cu certitudine; se pare că ornau un obiect lung de piele. Adăugăm amănuntul că din cutia craniană am desprins un fragment pe care se distingeau clar urmele unei țesături fine. Asupra complexului arheologic în care s-a găsit sarcofagul, nu avem de adăugat nimic de seamă, din lipsa unor cercetări organizate în

¹ Ilona Kovrig, *Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien*, Disslann, II, 4, 1938, p. 125—129. Exemplarul citat aici este datat pe baza monedelor din vremea împăratului Constans (333—350) și prezintă o perfectă identitate cu cel descris de noi. Autoarea remarcă amănuntul că, spre sfîrșitul sec. IV e.n.,

arcul fibulelor de acest tip tinde să se subțieze din ce în ce mai mult.

² Datarea am făcut-o sprijinindu-ne pe asemănarea tipologică dintre acest opaiț și cel din sarcofagul de pe Bul. Republicii.

acea parte a orașului. Singura observație, de altfel puțin concludentă, e că sarcofagul era plasat într-o groapă al cărei pământ de umplură diferea de restul lutului galben-roșcat dimprejur. S-au cules de aici câteva fragmente de țiglă asemănătoare celor așezate pe mormintele din parcul Teatrului și câteva fragmente de amforă de culoare galbenă deschis.

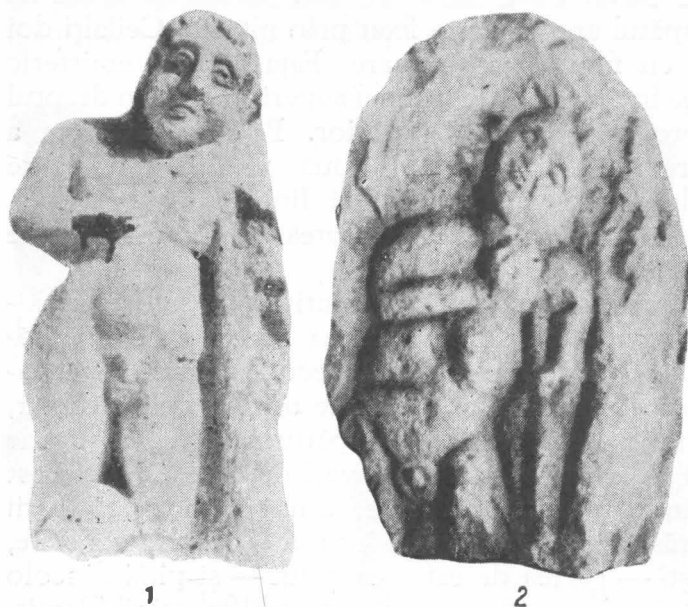

Fig. 2. — 1, statuie găsită la Adamclisi; 2, relief descoperit la Mîrleanu, ambele reprezentînd pe Thanatos.

părului amintește pe aceea a unui băiat. În plus, în vârful capului este înfipt un cui de metal (probabil de fier), grație căruia putem presupune existența unei diademe sau mai de grabă pare a fi servit la fixarea sa într-o nișe. Faptul că a fost așezată într-o nișe a dispensat pe sculptor să se ocupe scrupulos de detaliile coafurii la spate.

Privită în ansamblul ei, statuia constituie o realizare remarcabilă a artei statuare provinciale. Privirea senină, fața și miinile frumos șlefuite, cutele faldurilor de la peplumul ce cade pe glezne și mantia ce completează ansamblul veșmintelor, ne arată neîndoios că autorul, deși a realizat o comandă bună, a căutat totuși să evite amănuntele supărătoare. Negreșit statuia reclamă un studiu special¹.

e) Un alt obiect artistic intrat în colecțiile muzeului este o figurină de lut reprezentînd un cățel, cu dimensiunile: înălțime 0,108 m, lungime 0,10 m; gîtul e acoperit de păr lung, coada încovrigată la spate, iar la bază are un mic pedestal. Figurina face parte din genul așa-numitelor *sigillaria* și zgomotul produs de pietricica introdusă în interior constituia prilej de distracție pentru copii.

După toate aparențele, aceste piese se confecționau la Tomis², unde s-au mai găsit exemplare asemănătoare și s-au mai descoperit și două tipare pentru turnat astfel de *sigillaria*.

Un alt cățel asemănător se află tot în Muzeul regional Constanța³, cu deosebirea că este mai suplu, mai artistic executat și mai bine conservat; ambele piese s-au găsit întîmplător, cu ocazia unor săpături edilitare din jurul Spitalului de adulți Constanța, partea de sud a orașului.

¹ Studiul va fi făcut de autorii notei de față.

² D. Teodorescu, *Monumente inedite la Tomis*, în BCMI, VIII, 1915, p. 78.

³ Piesa cu nr. de inventar 705 provine din colecția V. Canarache.

f) Într-una din cercetările de suprafață făcută de colectivul științific al muzeului, pe locul castrului de la Mîrleanu, comuna Beilic, raionul Băneasa, am recoltat, printre altele, trei piese de calcar. Prima este o puiă, bine lucrată; dimensiuni: înălțime, 0,54 m, diametrul gurii, 0,28 m, gros. peretelui, 0,05 m, adîncimea, 0,42 m (fig. 1/5). Are înfățișarea unei pere, fundul tronconic cu baza mare în jos, pentru mai multă stabilitate, iar din corpul propriu-zis lipsindu-i un fragment.

A doua piesă este un coș de rîșniță tronconic, cu laturile opuse arcuite și cu baza mică servind drept fund (înălțimea, 0,42 m diametrul mare, 0,46 m, diametrul mic, 0,35 m, grosimea pereților, 0,12 m) (fig. 1/4).

În sfîrșit, a treia piesă de calcar e un relief funerar reprezentînd pe THANATOS (fig. 2/2)¹. Înălțimea, 0,31 m, lățimea 0,19 m. Este reprezentat cu capul înclinat pe umărul stîng, mîna dreaptă la piept, cea stîngă sprijinită de falcă și mușchiulatura proeminentă. Tratarea este caracteristică artei provinciale.

De la Adamclisi ne-a parvenit un exemplar asemănător celui dintîi din punct de vedere al tehnicii sculpturale (fig. 2/1).

g) Într-o altă periegheză făcută în luna august 1956 la Seimenii Mari, raionul Hîrșova², am achiziționat printre altele un bloc format dintr-o aglomerare de mici inele de bronz, oxidate și amestecate cu nisip și pămînt, provenind de la o cămașă de zale medievală. Nu s-au putut lua dimensiunile inelelor, din cauza coeziunii formate de factorii amintiți. Fără să-i putem determina apartenența, precizăm numai că e caracteristică sec. XIII—XIV e.n.

h) Printre ultimele piese ivite în săpăturile ocazionale pe teritoriul Constanței, enumerăm un «pisălog» de marmură cu dimensiunile: înălțime, 0,30 m, diametrul bazei, 0,10 m, lungimea aripelor, 0,18 m. Una din aripi este ruptă la jumătate. Unealta a fost găsită la un loc cu alte cîteva piese epigrafice³, pe actualul loc al Șantierului de construcții de locuințe nr. 8 de lîngă așa-numitul «Far Genovez».

Scurtele note asupra materialelor arheologice găsite recent la Constanța, ne pun în față cîteva probleme ce trebuie soluționate. Oprindu-ne atenția asupra cimitirului de inhumație plan, se ridică problema diferențelor de nivel a mormintelor identificate și în legătură cu aceasta trebuie de asemenea lămurită problema dacă cimitirului de inhumație plan i s-a suprapus, într-o epocă mult mai tîrzie, un altul musulman⁴.

Apoi, complexul arheologic dezvăluit de curînd pe locul Șantierului nr. 8 de construcții, pare să ridice una dintre problemele foarte interesante asupra perioadei tîrzii de existență a Tomisului: aceea a distrugerii suferite de pe urma migrațiilor.

Fig. 3. — Constanța. Statuia unei tinere.

¹ Gr. Florescu, *I Monumenti funerari della Dacia Superior*, în *ED*, IV, p. 81 și urm.

² În urma sezișării făcută de C. S. Nicolăescu-Plopșor, care trecuse în prealabil pe acolo.

³ E vorba de 5—6 inscripții mici ce vor fi studiate și publicate ulterior.

⁴ Un grup de amatori au observat că într-una din străzile învecinate Teatrului de stat, au fost găsite morminte orientate, în mare parte, diferit de restul mormintelor identificate din epoca romană și că nivelul lor era la o adîncime foarte mică în comparație cu celelalte.

Sperăm că lucrările edilitare ulterioare ne vor da date prețioase, care lipsesc istoriei vechi a Constanței, datele pe care le avem nefiind culese din săpături organizate, ci din cele ocazionale edilitare, asupra cărora atenția noastră se îndreaptă cu precădere.

A. RĂDULESCU și M. DAVIDESCU

ДАННЫЕ О НЕКОТОРЫХ НЕОПУБЛИКОВАННЫХ МАТЕРИАЛАХ КОНСТАНЦСКОГО ОБЛАСТНОГО МУЗЕЯ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Авторы сообщают о некоторых произведенных в Констанце и в ее окрестностях открытиях во время разведочных или городских работ.

1. Двойное погребение в саркофаге из плит морского известняка, открытом на Республиканском бульваре. В нем найдено два костяка, три стеклянных флакончика, два обожженных земляных кувшинчика, земляной обожженный светильник, бронзовый колокольчик (рис. 1/1—3). Саркофаг II в. н. э.

2. Бронзовая фибула в форме буквы Т, найденная в одном из открытых в парке Государственного театра, 42 погребений IV в.

Эти открытия позволяют установить большой грунтовой могильник II—IV вв. между греческой церковью и парком Констанцского Государственного театра.

3. Саркофаг с костяком и светильником. Найден в квартале Койчиу, ул. Рэсури 15. II в.

4. Статуя, по-видимому, надгробная, очень тщательно сработанная, представляет девочку (?). Она будет более обстоятельно исследована. Найдена на ул. Иона Роатэ № 60 в квартале Койчиу (рис. 3).

5. Глиняная фигурка собачки типа так называемых *sigillaria*. Она найдена подле Констанцской больницы для взрослых, где были найдены и другие подобные предметы.

6. Из окрестностей *castrum* в Мырляну (с. Бейлик Бэнясского района) получены три предмета из известняка: ступка, коническая трубка ручной зернотерки и надгробный рельеф, изображающий Танатоса (рис. 1/4 и 5; рис. 2/2). Рельеф похож на найденный в Адамкисии и уже давно поступивший в Музей (рис. 2/1).

7. Наконец, на строительном участке стройки квартир № 8 у Геновецского маяка найден мраморный пестик.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Различные предметы, найденные в Констанце (1—3) и в Мырляну (4—5).

Рис. 2. — 1, Рельеф найденный в Адамкисии; 2, Рельеф, найденный в Мырляну; оба представляют Танатоса.

Рис. 3. — Констанца. Статуя девочки.

QUELQUES DONNÉES SUR CERTAINES PIÈCES INÉDITES DU MUSÉE RÉGIONAL DE CONSTANTZA

RÉSUMÉ

Les auteurs fournissent quelques données sur des découvertes qui ont été faites à Constantza et dans les environs, lors de certaines recherches de surface ou de travaux édilitaires.

1. Double sépulture dans un sarcophage en plaques de calcaire coquillier, découvert Boulevard de la République.

L'intérieur renfermait deux squelettes, trois lacrymatoires en verre, deux petits pots en terre cuite, une lampe en terre cuite, une clochette en bronze (fig. 1—3). Tous ces objets se rattachent au IIe siècle.

2. Fibule en bronze en forme de T, appartenant à l'une des 42 tombes identifiées dans le parc attenant au théâtre de Constantza, IVe siècle.

Ces trouvailles permettent d'identifier un cimetière plan situé entre l'église grecque et le parc du théâtre d'Etat de Constantza et datant des II—IVe siècles.

3. Sarcophage contenant un squelette et une lampe, découverts dans le quartier de Coiciu, 15, rue Răsuri, IIe siècle également.

4. Statuette, peut-être funéraire, d'une exécution soignée, représentant une fillette (?). La pièce sera étudiée ultérieurement d'une manière plus approfondie. Elle a été trouvée au 60 de la rue Ion Roată, dans le quartier de Coiciu (fig. 3).

5. Figurine en argile du type *sigillaria*, représentant un chien. Trouvée aux alentours de l'hôpital de Constantza, d'où proviennent également d'autres objets similaires.

6. Trois pièces en calcaire trouvées dans les environs du castrum de Mirleanu, commune de Beilic, district de Băneasa: un mortier, un panier tronconique de meule et un relief funéraire représentant Thanatos (fig. 1/4 et 5; fig. 2/2). Le relief ressemble à un autre provenant d'Adam-Klissi et entré depuis longtemps dans les collections du Musée (fig. 2/2).

7. Enfin, un pilon en marbre, provenant du terrain du chantier de construction d'habitations n° 8, situé près du « Phare génois ».

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Différents objets trouvés à Constantza (1—3) et à Mirleanu (4—5).

Fig. 2. — 1, statue trouvée à Adam-Klissi; 2, relief découvert à Mirleanu: tous deux représentent Thanatos.

Fig. 3 — Statue de jeune femme (Constantza).
